



YUNUS EMRE’NİN ŞİİRLERİNE KUR’AN’DAKİ PEYGAMBER KISSALARININ ETKİSİ*

*Osman KABAĞÇILI***

ÖZET

Bu makale “Yunus Emre’nin Yaşadığı dönem” ve “Yunus Emre’nin Kur’an’daki Peygamber kıssalarından çıkardığı işari anlamlar” şeklinde iki bölümden oluşur. Birinci bölümde Yunus Emre’nin hayatı özetlenir. İkinci bölümde ise Yunus’un şiirlerinde zikrettiği peygamberler üzerinde durulur. Makalenin genelinde Kur’an’daki peygamber kıssalarının Yunus Emre’nin şiirlerine etkileri incelenir ve Yunus Emre’nin şiirlerinde Kur’an kıssalarının etkisinin açıkça görüldüğü belirtilir. Yunus Emre’nin şiirlerinde birçok yerde konulara tasavvufi açıdan yaklaştığı ve bu yaklaşımlarını da Kur’an ile desteklediği vurgulanır. Yunus’un marifetullah ve Allah sevgisine verdiği önem özellikle öne çıkartılır. Yunus’un Kur’an’dan esinlenilerek ortaya koyduğu şiirler bir yönüyle işari tefsire örnek oluşturmaktadır. Her ne kadar Yunus Emre bir tefsir yazdığını iddia etmese de dikkatli bir okuyucu onun şiirlerindeki Kur’an kaynaklı sözlerin, Kur’an’ın işari bir tefsiri olduğunu anlar. Bu sebeple Kur’an kaynaklı şiirlerin şerhini yapanlar açıklamalarını Kur’an’a dayandırmak zorundadır. Bu makalede Yunus Emre’nin şiirlerinin Kur’an açısından değerlendirilmesinin bu şiirleri anlamada farklı ufuklar açacağı görüşü ortaya konulmuştur. Yunus Emre şiirlerinde Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. Yusuf, Hz. Davut, Hz. Süleyman, Hz. Eyyüb, Hz. Yunus, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Şuayb, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed’le ilgili Kur’an ayetlerinden esinlenmiştir. Şiirlerinde bu peygamberlere telmihte bulunmuştur.

Yunus’un peygamber kıssalarına empati ile yaklaşması vurgulanır. Yunus’un Kur’an kıssalarıyla ilgili olarak öne çıkardığı yaratılış, marifetullah, aşk, ahiret gibi birçok konuya bu makalede değinilir. Yunus’un gerek gördüğü yerlerde Kur’an kıssalarını tekrar kurguladığına işaret edilir.

Anahtar Kelimeler: Kur’an, Yunus Emre, İşari Tefsir, Tasavvufi haller, peygamber kıssaları.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir, El-mek: doktorosman@mynet.com

THE EFFECTS OF PROPHETS' STORIES IN QURAN ON YUNUS EMRE'S POEMS

ABSTRACT

This article consists of two parts: "The Period Yunus Emre Lived in" and "The Ishari (symbolic) meanings that Yunus Emre Inferred from the Prophetic Stories of Quran". Yunus Emre's life is summarized in the first part while the prophets who Yunus commemorated in his poems are generally investigated in the second part. The article also investigates the effects of prophetic stories of Quran on Yunus Emre's Poems. It is frequently emphasized that Yunus Emre has sufistic approaches about the topics in his poems and supports these approaches by Quran. Especially the importance which Yunus Emre gave knowledge and love of God is come forward. The poems that Yunus produced inspired from Quran, are examples of ishari (symbolic) interpretation of Quran. Although Yunus Emre does not claim that his work is an interpretation of Quran, an attentive reader can see the ishari (symbolic) interpretation of Quran in his poems. For this reason, those who interprets Quran based poems should base their comments on Quran. In this article we argue that the evaluation of the poems of Yunus Emre based on Quran will open up different horizon for understanding these poems. In his poems Yunus Emre had inspired from the Koranic verses related to prophet Adam, Noah, Yusuf, Davut, Solomon, Eyub, Yunus, Abraham, İsmail, Shuayb, Moses, Jesus, and Muhammed (s.a.s). There are references to these prophets in his poems.

It is mentioned that Yunus Emre investigates the prophets' stories by empathy. A lot of topics which Yunus put forward, related to the stories in Quran, such as genesis, knowledge of God, love, afterlife are mentioned in this article. It is pointed out that Yunus Emre constructs the stories in Quran, in the parts that he needs to check.

Key Words: Quran, Yunus Emre, Symbolic Interpretation of Quran, Commentary, Sufistic Situations, Prophets' Stories.

Giriş

Kur'an evrensel bir kutsal kitap olması sebebiyle birçok konuda düşünörlere esin kaynağı olmuştur. Özellikle edebiyat alanında birçok yazar ve şair Kur'an'ın öğretilerini referans almıştır. Kur'an'ı referans alan şairlerin en önemlilerinden biri de Yunus Emre'dir. Bu çalışmada Yunus Emre'nin şiirlerini yazarken referans aldığı Kur'an kıssalarının neler olduğunu tespit ederek ilim dünyasına sunmayı amaçladık. Aslında Yunus Emre'nin birçok ifadesi Kur'an'a dayanır. Ancak tüm ayetlerin etkisini incelemek bir makalenin boyutlarını aşacağı için çalışmamızı sınırlandırarak sadece Kur'an'da geçen Peygamber kıssalarının Yunus Emre'nin şiirlerine etkisi üzerinde duracağız.

Tasavvufi kavramların Kur'an'a nispeti gibi bir düşünöceden tamamen uzak olarak sadece şairlerin Kur'an kıssalarından etkilendiğini ve Kur'an'da geçen kavramları konu edindiklerini ve kendi anlayışları doğrultusunda ayetlere yorum zenginliği kattıklarını öne çıkaracağız.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013



Kur'an kıssalarının şairlere esin kaynağı olması Kur'an kıssalarının evrensel yönünü açığa çıkarmaları yönünden, öğüt verici şiirlere kaynaklık etmeleri ise yaşayan hayata örnek olmaları açısından önemlidir.

Kur'an'dan esinlenilerek ortaya konulan şiir ve benzeri yorumlar bir yönüyle işari tefsire örnek oluşturmaktadır. Her ne kadar Yunus Emre bir tefsir yazdığını iddia etmese de dikkatli bir okuyucu onun şiirlerindeki Kur'an kaynaklı sözlerin, Kur'an'ın işari bir tefsiri olduğunu anlar. Zaten bu şiirlerin şerhini yapanlar açıklamalarını Kur'an'a dayandırmazlar ise yapacakları açıklamalar eksik olur. Bu sebeple, bu çalışmamız ile Yunus Emre'nin şiirlerini anlamaya çalışanlara da katkıda bulunmayı hedeflemekteyiz.

Yunus Emre'nin şiirlerinde tasavvufi hal ve makamlar Kur'an kıssalarına telmihte bulunularak açıklanmaktadır. Bu sebeple fenafillah, bekabillah, cem ve fark gibi tasavvufi konulara yeri geldikçe açıklık getireceğiz. Yunus Emre'nin şiirlerinin bazılarının Kur'an'la bağlantısı tasavvufi kavramlar aracılığı ile kurulmaktadır.

Yunus'un şiirlerinde vahdeti vücudu hissettiren bölümler cem, beka, fena firrasül, fena fillah gibi tasavvufi kavramlar ve empati açısından düşünerek anlamaya gayret edeceğiz.

Yunus Emre şiirlerindeki sözlerini Hakk'a dayandırır. Bu durumu yeri geldikçe şiirinde vurgular. Aşağıda nakledeceğimiz beyitler bu durumu görmek mümkündür.

*Yunus işbu sözleri Hak varlığından söyler
İster isen kânını miskinlerde bulasın¹
Nasihah kandilinden bir işaret göründü
Tenim içinde canım andan yana süründü
Yunus Hak tecellisin şiir dilinden söyler
Canda gevher var ise Hak'tan yana yür'imdi²
Yunus değil bunu diyen kudret dilidir söyleyen
Kâfir ola inanmayan evvel âhîr heman benim³
Yunus sana tuttu yüzün unuttu cümle kendözün
Cümle sana söyler sözün söz söyleten bana⁴
Miskin Yunus bu sözü kendözünden ayıtmaz
Hak Çalap veribidisa bakın dilimize⁵
Dört kitabı şerh eden âsıdır hakıykatte
Zira tefsir okuyup ma'nisin bilmediler⁶
Yunus'un sözü şiirden amma aslı kitaptan
Hadis ile denene key (bilgi) sâdik olmak gerek⁷
Ey kendözünü bilmeyen söz ma'nisini bulmayan.
Hak varlığın ister isen uşilm ile Kur'an'dadır.⁸
Ey sözlerin aslın bilen gel de bu söz nerden gelir.
Söz aslını anlamayan sanır bu söz benden gelir.⁹*

¹ Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus Emre (Hayatı ve bütün şiirleri), Altın Kitaplar Yayın Evi, 1991, s. 340.

² Gölpınarlı, a.g.e, s. 149.

³ Gölpınarlı, a.g.e, s.255.

⁴ Gölpınarlı, a.g.e, s. 179.

⁵ Gölpınarlı, a.g.e, s. 146.

⁶ Gölpınarlı, a.g.e., s. 224

⁷ Gölpınarlı, a.g.e., s. 140

⁸ Gölpınarlı, a.g.e., s. 184.

⁹ Gölpınarlı, a.g.e, s. 328

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 12 Fall 2013



Yunus bu ifadeleri ile sözlerinin Kur'an'a dayandığını açık bir şekilde dillendirmektedir. Ancak kişinin bu şekil derin anlamları Kur'an'ın özünden seslendirebilmesi için derin bir Kur'an kültürüne sahip olması gerekir. Yunus Emre'nin bu kültüre sahip olduğunu şiirlerini okuduğumuzda anlıyoruz.

Çalışmamızda Yunus'un şiirlerinin yazılımında asıl kaynağa uygun olarak yazmaya özen gösterdik. Bu sebeple bazı kelimeler bitişik olarak yazılmıştır.

1. Yunus Emre'nin Yaşadığı Dönem

Yunus Emre 13. Yüz yılda Anadolu'da yaşayan bir gönül adamıdır. Birçok yerde onun adına kabirler bulunmaktadır. Yunus Emre'nin yaşadığı çağda Anadolu çok karışık durumdadır. Devlet otoritesi hiç yok denecek durumdadır. Moğol saldırıları halkı perişan etmektedir. Bu saldırılar sebebi ile eski din ve medeniyetlerin etkisi altında olan Horasan bölgesinden birçok mutasavvıf Anadolu'ya göç eder. Bilhassa 12. Yüzyılda yetişen Ahmet Yesevi'nin aydın müritleri Moğol baskısı sebebiyle Anadolu'ya göç eder. Bu durum Anadolu'daki kültür yapısını etkiler. Diğer taraftan çetelerin baskıları sebebi ile sıkıntılı bir hayat yaşayan halk, sabrı telkin eden tasavvuf büyüklerine rağbet ederek onlardan güç almaya çalışır. Bu durum 13. Yüz yılda tasavvufi hayatın ve söylemin artmasına sebep olur. Tasavvufi söylemler şiir ve nasihat şeklinde halk arasında yayılır. Türk diline büyük katkı sağlayan tasavvufi şiirler, ilk Ahmet Yesevi'nin hikmetinde görülür. Bu söylem, Yunus Emre ile zirveye çıkar. O deyişlerinde halkı eğitmeyi hedeflerken sevgiyi öne çıkarır.¹⁰ Birçok konuya aşk gözüyle bakar ve problemlerin çözümünü sevgide arar. Ahlak felsefesini din ve sevgi üzerine kurar. Halkın duygu ve düşüncelerini şiirle dillendirir.¹¹

2. Yunus Emre'nin Peygamber Kıssalarından Çıkardığı İşari Anlamlar

Yunus Emre şiirlerinde Kur'an kıssalarını detaylı olarak nazım şeklinde anlatmaz. O Peygamber kıssalarına telmihte bulunur. Kıssadan çıkaracağı sonuca uygun olan noktaya değinir. Böylece söylediği sözü Kur'an'a dayandırarak sözünün etki gücünü artırır.

Bu başlık altında Yunus Emre'nin telmihte bulunduğu Kur'an'da geçen peygamber kıssalarını işleyeceğiz. Onun bu kıssalarda ima ettiği işari anlamlar üzerinde duracağız.

2.1. Hz. Âdem Kıssası

Yunus Emre'nin şiirlerinde Hz. Âdem¹² ile ilgili bölümler incelendiğinde insanın yaratılışı ve tasavvufi hal ve makamlara yönelik çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

*Miskin Âdem oğlanını benzetmişler ekinciye
Kimi biter kimi yiter yere tohum saçmış gibi*¹³

Bu beyit ile Yunus insanların Hz. Âdem'den türediğine vurgu yaptığı gibi insan ömrünün geçici olduğuna da işaret eder. İnsan ömrünün son bulacağına Kur'an şöyle değinir "**Her nefis ölümü tadacaktır**"¹⁴

Yunus Hz. Âdem kıssasına yaradılış yönünden de değinir. İnsanın özellikle topraktan¹⁵ ve sudan yaratılışına dikkat çeker. Kur'an'da "**biz her şeyi sudan canlı kıldık**"¹⁶ buyrulur. Aynı

¹⁰ Bkz. Gölpınarlı, s. 7 vd.;Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 356 vd.

¹¹ Bkz. Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divanı, AkçağYay., Ankara 1998, s. 49.

¹² Hz. Âdem kıssası ile ilgili bkz. Muhammed b. Cerir, et-Tabarî, Camiu'l-Beyan an Te'vili'Âyi'l-Kur'an, Şirketü Mektebe ve Matbaa Mustafa el-Babi, Mısır 1954, I, 511-512.

¹³ Gölpınarlı, a.g.e., s.107.

¹⁴ Ankebût, 29/57.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013



zamanda insana Allah'ın kendi ruhundan üflemesine de işaret eder. Kur'an'da "**İnsana kendi ruhumdan üfledim**"¹⁷ buyrulur. Yunus bu öğretileri şiirinde şöyle işler:

*Padişahın kudreti gör neyledi.
Od u sū toprâğ u yele söyledi.
Bismillah deyip getirdi toprağı
Ol arâdahâzır oldu ol dağı.
Toprağ ile sūyu bünyâd eyledi
Âna Âdem demeyi âd eyledi.
Yel gelip ardınca dağıttı anı.
Andan oldu cism-i Âdem bil bunı.
Od dahı geldi vü kızdırdı anı.
Çünki kızdı cisme ulaştı canı.
Sûrete girmeye can ferman olur.
Pâdişah emri anâfermân olur.
Sûreti can girdi pürnür eyledi.
Sûretcânı mesrur eyledi.¹⁸
Toprağı kudretinden suret ü hat bağladı
Dört ferîştah yoğurdu Âdem andan eyledi.¹⁹*

Yunus Emre, Hz. Âdem kıssasını tasavvufî hal ve makamlara uygun olarak yorumlayarakcem²⁰ ve marifetullah'a şu ifadelerinde yer verir:

*Çerh-i felek yok idi canlarımız var iken
Biz ol vaktin dost idik Azrail ağıyar iken
Nice yıllar onda cem'idik can kânında
Hakıykat âleminde ma'rifet söyler iken
Çalap aşkı candaydı bu bilişik andaydı
Âdem Havva kandaydı biz onunla yâr iken
Canlar onda bilişti ol dem gönül ilişti
Âlem halkı karıştı denizler kaynar iken²¹.
Çün yarattı Âdem'i bile idik biz kamu
Bu kamu hâs u âmı bu madenden eyledi.²²*

Yunus yukarıda geçen ifadeleri iletasavvuftaki cem halini yaratılışın öncesine götürmektedir. O cem halinin farklı bir boyutuna işaret ederek tüm insanların aynı özden olduğunu öne çıkarmaktadır. "**Ben insana kendi ruhumdan üfledim**"²³ ayetini esin kaynağı yapar. Yukarıda geçen ifadeleriyle cem ile beraber insanoğlunun Allah'ı yaratılıştan önce bildiğine de işaret ederek Allah'ı bilmeyi de yaratılış öncesine götürür. Böylecemarifetullaha ve cemefarklı bir boyut katar.

¹⁵ Âli İmran, 3/59.

¹⁶ Enbiya, 21/30.

¹⁷ Hicr, 15/29.

¹⁸ Gölpınarlı, a.g.e., s. 47

¹⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 297.

²⁰ Cem lügatte toplama yığma, birden fazla insanı, hayvan veya eşyayı gösteren isim manalarına gelir. Tasavvufta ise halkı değil sadece Hakk'ı seyretme anlamına gelir. bkz. Es-Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, El-Cürcanî, el-Tarifât, Dersaadet, İstanbul 1300, s. 53. Tasavvuf istilahında cem, bir mertebedir ve fark kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Cem mertebesi insanın kendisini ve halkın varlığını kabul etmekle beraber, bunların mevcudiyetlerinin Allah ile kaim olduklarını idraktır. Ebu Bekr Muhammed b. İshak, El-Kelabazî, Et-Taarrufli Mezhebi Ehli't-Tasavvuf, Ezher Fak. Yay. Kahire 1980, s.142

²¹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 441.

²² Gölpınarlı, a.g.e., s. 297

²³ Hicr, 15/29.

Burada Allah'ın "*Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Sorusuna evet dediler*"²⁴ ayetini esin kaynağı kabul eder.

Yunus yukarıda geçen beyitlerin sonunda Hz. Âdem ile Havva'nın durumundan hareketle tasavvuftaki Allah aşkına vurgu yapar. Onun bu yaklaşımı Hz. Âdem ile Havva kıssasının aşk yönüyle incelenmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini de ortaya koyar. Hz. Âdem ile Havva arasındaki aşkın vurgulanması, evlilikte eşler arasındaki uyumun devamı açısından önemlidir. Aşkın olmadığı ailede karı-koca ilişkileri çok zayıflar. Evlilikte birlikteliğin sağlanması için aşk ve sevgi en önemli unsurdur. Hatta kulların Allah'a karşı kulluk görevlerini içtenlikle yerine getirmeleri de aşk ile güçlenir.

Yunus Emre Allah'a kurbet²⁵ konusunu yaratılış öncesine götürür. O bu durumu şöyle ifade eder:

*Âdem yaradılmadan can kalıba düşmeden
Şeytan lânet olmadan arş idi seyran bana.*²⁶

Yunus bu ifadesi ile tasavvuftaki kurbetkonusuna işaret etmektedir. Bulunduğu beka billah²⁷ ve seyirilallahhalini bu ifadeler ile arzetmektedir. Yunus Emre yukarıda geçen ifadelerinde Âdem'in yaratılmasına, insanın Allah katındaki değerine ve şeytanın lanetlenmesine²⁸ telmihte bulunarak ifadelerine anlam ve güç kazandırır.

Yunus şiiirlerinde hucbet²⁹ konusuna da değinerek Hz. Âdem'in cennetten çıkarılmasına hucbet açısından yaklaşmaktadır. İnsanın gafleti sebebiyle cennetten çıkarılmasını bir yönüyle Hak'tan perdelenme kabul etmektedir. O bu düşüncesini şöyle dillendirir:

*Âdem olup durmadan nefsin boynun burmadan
Yanıldım buğday yedim uçmaktan³⁰ sürlüp geldim.³¹
Miskin Âdem yanıldı uçmakta buğday yedi
İşi Hak'tan bilenler Şeytan'dan tutmaylar.³²
Âdem yaradılmadan can kalıba düşmeden.
Şeytan lânet olmadan arş idi seyran bana.³³*

Yunus şeytanın insanı saptırmak için Allah'tan kıyamete kadar izin istemesinden esinlendiği bu ifadesi ile tasavvuftaki fark haline³⁴ de değinir. İnsanın günah işlemedeki rolüne ve içinde bulunduğu tasavvufi hallerden cem ve fark hallerine şu ifadelerle vurgu yapar:

²⁴ A'raf, 7/172.

²⁵ Kurbet yakınlık anlamına gelir. Tasavvufta Allah'a, emirlerine ve iradesine yakın olmak, Allah'a yaklaşmak anlamında kullanılır. Kurbet bir yönüyle kulun Allah ile kendisi arasına giren engelleri kaldırması ve O'na vasıl olmasıdır. Kuşeyri'ye göre kulun Allah'a yakınlığı, evvela O'na iman etmek ve O'nu tasdik etmekle, sonra da ihsanına ve tahkikine yakın olmakla olur.

²⁶ Gölpınarlı, a.g.e., s. 249.

²⁷ Tasavvufta beka sözü ile de insanın güzel vasıflar edinerek bunda devam etmesine işaret edilir. Abdu'l-Kerim Hevazin, Kuşeyri, Risale, (çev. Süleyman Uldağ), Dergah Yay. İstanbul 1978, s. 196; Beka'nın farklı boyutları için Bkz Ali b. Osman Cüllabî, El-Hucvirî, Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi) (Çev. Süleyman Uludağ) Dergah Yayınları, İstanbul 1982, s. 311.

²⁸ Araf, 7/13.

²⁹ Hucbet perdelenme anlamına gelir.

³⁰ Cennet

³¹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 263.

³² Gölpınarlı, a.g.e., s. 223.

³³ Gölpınarlı, a.g.e., s. 249

³⁴ Fark fiilin kula nisbet edilmesidir. Kuşeyri "**Attığın zaman sen atmadın fakat Allah attı**" Enfal 8/17. ayetide fiillerin kula nispetinin fark, Allah'a nispetinin ise cem olduğunubelirtir. Ona göre Allah'ın "sen attığında" sözü farktır. "fakat

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013



*İblîs ü Âdem kim olur yââzayâ azdıra
Cümle benim iyi yavuz³⁵ kamusunu ben tutaram.³⁶*

Bu ifadelerde Yunus'un fiili kula nispet etmesi fark halini anlatır. Allah'a ait olan fiilleri ise kendisine nispet etmesi cem hallerini yansıtır.

Bu beyitte Yunus'un insanlara yaklaşım tarzını da görmekteyiz. Ona göre tüm insanlar Allah'ın kuludur. Her ne kadar günah işleseler de onları neticede Allah'ın kuludurlar.

Yunus Şeytanın gücü yetmeyeceği şeyleri yapmak iddiasında bulunmasından esinlenerek tasavvufî makamlar hakkında iddiada bulunanlara eleştiri yöneltmektedir. İnsanları kandırma amaçlı bazı tasavvufî makamlarda olduklarını iddia edenlerin şeytan gibi çetin bir azaba çarptırılacaklarına vurgu yapar. Bunu şöyle dillendirir:

*Azazilda 'vi kıldı da 'visi yalan oldu
Yalan da 'vi kılanın pes cezası azapdurur.³⁷*

Yunus bu ifadesi ile şeytan ile insanın mücadelesine işaret eder. Yunus yukarıda geçen ifadelerinde insanın hallerindeki farklılığa işaret ederek en üst makamda insanın, en alt yerde de insanın olduğuna değinir. İnsan nefsinin her an şeytanın yanında yer alabileceğine işaret etmektedir. Çünkü insanın nefsanî duyguları riyazet ile tamamen hiçbir zaman yok olmaz. Her an açığa çıkmak için fırsat kollar. Ancak kontrol altına alındıkları zaman insan beka billah makamına kadar çıkararak derin bir iç âleme girebilir.

Yunus şeytanın Hz. Âdem'e secde etmemesine psikolojik bir boyut katarak Hz. Âdem'e secdeyi utanma sebebi sayması ile Allah'ın emrine karşı geldiğine³⁸ işaret ederek şöyle der:

*Çalap Âdem cismini topraktan var eyledi.
Şeytan geldi Âdem'e tapmağa âr eyledi.³⁹*

2.2. Hz. Nuh

Yunus Emre'nin Nuh tufanına⁴⁰ değindiği yerleri cem, fenafillahve fenafirrasül⁴¹kavramları çerçevesinde anlamak mümkündür.

*Ben bu yeri yaratınca yer üstüne gök durunca
Ulu deniz mevc urunca Nûh'a tufan veren benim.⁴²*

Yunus bu ifadeleri ile cem billah ve fena fillah duygusunu açığa çıkarmaktadır. Çünkü Yunus'un Allah'ın fiillerini kendisine nispet etmesini ancak bu şekil izah etmemiz mümkün olur.

Aşağıdaki ifadeleri fena firrasül bakış açısıyla okumak mümkündür.

*Yunus ile balık beni çekti deme yuttu bile
Zekeryâ'la kaçtım bile Nûh ile tufanda idim.⁴³
Nuh oldum tufan için çok duruştum dîn için.*

Allah attr" sözü ise cemdir. Fark kulluğun sıfatıdır, cem rububiyetin sıfatıdır. Rububiyeti içine almayan her fark ve fark ile desteklenmeyen her cem sahibi doğru yolda değildir. Kuşeyri, Letaif, I, 610.

³⁵ Kötü

³⁶ Gölpınarlı, a.g.e., s. 275

³⁷ Gölpınarlı, a.g.e., s.175.

³⁸ Bakara, 2/34.

³⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 299.

⁴⁰ Hâkka, 69/11.

⁴¹ Peygamber ile beraber olma hali

⁴² Gölpınarlı, a.g.e., s. 255.

⁴³ Gölpınarlı, a.g.e., s. 259.

*Duymayanın takadan suya boğdurup geldim.*⁴⁴

Yunus'un empati yaparak Peygamberlerin yaşadıkları hallerde onların yanlarında olduğunu ifade etmesini benliğini onlar ile özdeşleştirmesiyle izah etmek mümkündür. Bu sebeple bu durumu beka birrasül ve fena firrasül olarak ifade edebiliriz. Yani peygamberle olmayı hissetmek ve peygamberde benliğini eritilmesidir.

Yunus Zekeriya ve Nuh (a.s)'ın din için yaptığı gayretleri hatırlatarak kendisinin de din için gayret gösterdiğine ve sıkıntılı bir yolda yürüdüğüne bu beyitlerde işaret eder.

2.3. Hz. İbrahim ve İsmail

Hz. İbrahim kıssasında Hz. İbrahim'in en iyi bilinen ve Kur'an'da vurgulanan cömertlik yönü, Allah aşkı ve dostluk özellikleri dikkat çekmektedir.⁴⁵

*Ol mal ki Halîli'dir hayırlara yelter*⁴⁶ seni.
*Ol mal ki ol Kaarûn'undur ıssı*⁴⁷ hiç rahat olmaya⁴⁸

Yunus Emre bu ifadeleri ile Hz. İbrahim'in Kur'an'da vurgulanan cömertlik yönünü öne çıkarır. Buradan esinlenerek bir malın Hz. İbrahim'in anlayışı ile kullanılmasının kişiyi hayırlara ulaştıracağına vurgu yapar. Aynı beyitte Hz. İbrahim'in cömertliğinin karşısına Karun'u koyar. Bir kimsenin malını kullanmada Karun gibi davranmasının sıkıntılarına dikkat çeker.

İbrahim'e Nemrûd odun aşktır gülistan eyleyen.
*Aşktan nazar ericeğizgülzâr oldu nâr olmadı.*⁴⁹

Yunus bu ifadeleri ile Hz. İbrahim'in ateşe atılışını aşk açısından değerlendirmekte ve onun Allah'a olan aşkının büyüklüğünü öne çıkarmaktadır.

Gâh bir mechul'ümerdüdolam u Nümrûdolam.
*GehvaramCa'ferolam tayyar olamPerrân*⁵⁰olam.⁵¹

Yunus bu ifadeleri ile telvin⁵² haline işaret ederek hallerindeki düşüş ve yükselişlere değinir. Hz. İbrahim'i ateşe atan Nemrut'u burada zikreder. Ancak kullandığı ifadelerde insanın halden hale girişine vurgu yaptığı gibi Nemrut'un yaptıklarının Allah katında reddedildiğini de ifade eder.

Aşağıdaki sözleri cem açısından değerlendirmek mümkündür.

Nemrud odun İbrahim'e ben bağ u bustan eyledim.
*Küfür yüzünden doğuban gene odu yakan benim.*⁵³

⁴⁴ Gölpınarlı, a.g.e., s. 263.

⁴⁵ Hz İbrahim'in Cömertliği için bkz. Zariyat, 51/24-27; Hüd, 11/69; Alauddin İbn Muhammed, Hazin, Lübabü't-Te'vil fi Meani't-Tenzil, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 1415, IV, 195; Ebu Abdillah Muhammed İbn Ahmed, el-Kurtubî, El-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an, Daru'l-Kitab el-Mısriyye, Kahire, 1964, IX, 64.

⁴⁶ Meylettirir

⁴⁷ Sahibi

⁴⁸ Gölpınarlı, a.g.e., s. 137;

⁴⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 169; Hz. İbrahim'in ateşe atılmasıyla ilgili bkz. Enbiya, 21/69; Ebu'l Feda İsmail İbn Ömer, İbn Kesir, Tefsiru'l Kur'an el-Azîm, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 1419, V, 308.

⁵⁰ Uçan

⁵¹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 246.

⁵² Telvin tasavvufta talep ve istikamet yolunu araştırma makamıdır. Temkin ise istikamet üzere karar kılma ve iyice yerleşme makamıdır. Kul yolda olduğu sürece, birinden diğerine geçtiğinden telvin ehlidir. Hakk'a erince temkin ehli olur. Kuşeyrî, Risale, s. 211.

⁵³ Gölpınarlı, a.g.e., s. 253.

Yunus Emre yukarıdaki sözlerinde yine cem billah haline dönerek Allah'ta cem olmaya değinmektedir.

*Şimdi adım Yunus'durur ol demde İsmail idi.
Ol dost için Arafat'a kurban olup çıkan benim*⁵⁴

Yunus yukarıda geçen sözünde empati yaparak Hz İsmail'in Allah'ı dost bilmesindeki derinliği iliklerine kadar hissettiğini dillendirmektedir. O bu ifadeleri ile fenafırrasüle de işaret eder. Aynı zamanda hallerdeki farklılıklara işaret eder. Yani bulunduğu hale göre peygamberlerin halleri ile hallenir.

*İsmail'e çaldım bıçak bıçak bana kâr etmedi.
Hak beni âzad eyledi koç ile kurbanda idim.*⁵⁵
*Mûsî oldum Tûr'a vardım koç oldum kurbanda geldim.*⁵⁶

Yunus yine Allah aşkı ile Tur'a çıkışa ve Allah için kurban oluşa değinmekte ve bu hali empati yaparak yaşaması sebebiyle fena fırrasül halini dillendirmektedir.

2.4. Hz. Yunus

Yunus Emre Hz. Yunus'un hallerini⁵⁷ de peygamber ile bir olma, onda benliğini eritme açısından değerlendirir.

*Gâh batn-ı hût*⁵⁸ *içinde Yûnus ile söyleşem.
Gehçikam arş üzere bir can olam Selman olam.*⁵⁹

Yunus Emre bu beyit ile telvin haline işaret ederek her daim farklı bir makamda olduğuna vurgu yapar. Beka billahı, Seyrilallah'ı veorada O'nun kapısında dilenci olmayı dillendirir.

*Yunus ile balık beni çekti deme yuttu bile.
Zekeryâ'la kaçtım bile Nûh ile tufanda idim.*⁶⁰

Bu ifadeler ile fena fırrasül haline yani peygamberin yaşadığı halde kaybolmayı öne çıkarmaktadır. Aynı zamanda tasavvuftaki beka fırrasül yani, empati yaparak peygamber ile olma halini ifade eder.

2.5. Hz. Zekeriya

Zekeriya peygamberin halini ayetlerden ziyade kıssada geçtiği şekliyle değerlendirir. Onun halinde hal ve makamlardan düşüşe işaret eder.

*Yunus ile balık beni çekti deme yuttu bile.
Zekeryâ'la kaçtım bile Nûh ile tufanda idim.*⁶¹
*Zekerya oldum kaçtım erdim ağaca geçtim.
Kanım dört yana saçıp tepem deldirip geldim.*⁶²
*Zekeriyya ağaca sığınmağın. Bıçkı ile iki bildirdin anı.*⁶³

⁵⁴ Gölpınarlı, a.g.e., s. 253; Hz. İsmail'in Kurban edilmesiyle ilgili bkz. Saffat, 37/102-107; Kurtubî, a.g.e., XV, 99.

⁵⁵ Gölpınarlı, a.g.e., s. 259.

⁵⁶ Gölpınarlı, a.g.e., s. 264.

⁵⁷ Yunus'u balığın yutması ile ilgili bkz. Saffat, 37/142; Enbiya 21/87; Taberî, Camiü'l-Beyan, XXI, 107.

⁵⁸ Balığın karnı

⁵⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 245.

⁶⁰ Gölpınarlı, a.g.e., s. 259.

⁶¹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 259.

⁶² Gölpınarlı, a.g.e., s. 263.

⁶³ Gölpınarlı, a.g.e., s. 296.

Yunus olaya bir müfessir gibi bakmadığından Hz. Zekeriya ile ilgili hüküm çıkarırken hüküm çıkardığı bölümün Kur'an'da geçip geçmediğini dikkate almaz. Ancak olayın özü itibari ile Hz. Zekeriya Hz. Meryem'in yaşadığı sıkıntılarda onun yanında yer alır. Bu açıdan baktığımızda Hz. Zekeriya'nın bu tür bir zulme maruz kalması uzak bir ihtimal değildir. Tefsir kaynakları da konuya değinir.⁶⁴ Yunus, bu ifadesinde Hz. Zekeriya hakkında kıssada gelen bilgiden esinlenir. Belki de aynı yaklaşım Nuh tufanı için de geçerlidir. Ancak Nuh tufanı Kur'an'da açıkça geçer.⁶⁵

Hz. Yunus'un balık tarafından yutulmasıyla fena bulma hali açıklanırken Zekeriya ve Nuh Peygamberle olma hallerine değinilmektedir. Ancak Hz. Zekeriya'nın ağaca sığınması bir yönüyle eleştirilmektedir. Çünkü tasavvufta belli bir makama gelenler taşıyan olma halinden ziyade taşınır haldedirler. Bu açıdan Hz. Zekeriya'nın ağaca sığınması hal yönünden bir düşüştür.

2.6. Hz. Eyyûb

Yunus Emre'nin Hz. Eyyûb kıssasına⁶⁶ değindiği yerler ifena firrasül, sabır ve fark kavramları açısından değerlendirmek mümkündür.

*Eyyûb ile derde esîr iniledim çektim cezâ.
Belkiys ile taht üzere mühr-i Süleyman'da idim.⁶⁷
Eyyub oldum tenime ceфа kıldım canıma.
Çığırđım Sübhan'ıma kurtlar düriyüp geldim.⁶⁸*

Hz. Eyyûb kıssasına işaret eden bu ifadelerde empati yapılarak cem halinin peygamberde gerçekleşmesine yani fena firrasüle değinilmektedir. Ayrıca burada sabır konusuna vurgu yapılır ve makamlardaki telvin haline işaret edilir.

*Eyyûb'un kurda yedirdin tenini.
Sabr ile buldu o dâhi dermanı.⁶⁹*

Bu beyitte fark haline dönüşe işaret eder. Allah'ın güç ve hâkimiyetini vurgular. Kelam açısından kulun fiillerinde Allah'ın gücünü görür.

Yunus imdi her derde Eyyûb gibi sabreyle.
Derde katlanamazsan derman arzu kılarısın.⁷⁰

Yunus yine sabır konusuna döner ve makamlara çıkışın ancak sabır ile mümkün olacağına işaret eder. Seyrüsüluktaki sabır makamının önemini vurgular.

2.7. Hz. Yusuf Kıssasından Çıkarılan Anlamlar

Hz. Yusuf kıssası⁷¹ Yunus Emre'nin şiirlerinde önemli bir yer tutar. Yunus, Hz. Yusuf kıssasını Kur'an'da anlatıldığı gibi aynen aktarmaz. Bunun yerine amaca yönelik noktalara değinir. Aynı zamanda kıssanın vermek istediği mesajı açık ifadeler ile söyler. O, bu kıssada sabır, aşk, rüyetullah, cem ve fark konularını öne çıkarır.

⁶⁴ Kurtubî, a.g.e, X, 219.

⁶⁵ Hakka, 69/11.

⁶⁶ Kurtubî, a.g.e, XI, 213.

⁶⁷ Gölpınarlı, a.g.e., s.259.

⁶⁸ Gölpınarlı, a.g.e., s.263; Hz. Eyüp'ün karşılaştığı sıkıntılar için bkz. Enbiya, 21/83-84; Sad, 38/41-44; Kurtubî, a.g.e., XV, 248.

⁶⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s.296.

⁷⁰ Gölpınarlı, a.g.e., s.355.

⁷¹ Muhammed İbn Cerir, el-Taberî, Tarihu't- Taberî, I, 331 vd. Daru't-Turas, Beyrut 1387, I, 131 vd.; İzzeddin, İbn Esir, el-Kamil fi't-Tarih, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1997, I, 123 vd.

İşittin Yûsuf'ı ol çâh içinde
 Dururdu sabr ile ol mâh içinde.
 Bilinmezdi ne denlidir uzunlu
 Çığırda daşra çıkmaz Yûsuf ünü.
 Yukarı bakar ol çöl çah ağzı irak
 Aşağıda makamı taş u toprak.
 Nice çağırdaşa ün daşra çıkmaz
 Kodu çağırmağı ayruk çağırılmaz.
 Çü toprak bendese kanda varam ben
 Sabır kılmaz isem ne başaram ben.
 Der öyle gözleri yukarı bakar
 Yenilmez gözyaşı sel gibi akar.
 İrürdi devlete ol sabr-ı âli
 Ki sabr ile hoş oldu cümle hali.
 Yapıştı koğaya tarttılar anı
 Dedi erişti uş devlet nişânı.
 Çü çektiler koğayı çıktı daşra
 Zihî devletli kim sabrı başara.
 Göre sabr ile Yusuf neye erdi
 Ki sabrın âcısihelvâya erdi.⁷²

Yunus Emre, Hz Yusuf ile ilgili bu deyişleri ile sabrın önemine, özellikle sabırdan vazgeçilmemesine dikkat çekmektedir. Yunus'un bu ifadeleri "**Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz**"⁷³ ayetini de akla getirmektedir. Ancak O bu beyitleri söylerken sadece bu ayeti değil Kur'an'da anlatılan Hz. Yusuf kıssasının tamamını da göz önünde bulundurmaktadır.

Beri gel genci sana buldurâyın.
 Sana buldurmaya bildireyin.
 Bulayım der isen kayyum u hayy ol.
 Hazineye vara bevabtâ bul⁷⁴
 O şeker sevmek kim Mısır'da biter.
 Neye layık ise er ona yeter.⁷⁵
 Gözü yok kişinin sevmek nesidir.
 Gönül kul olsa gözün fitnesidir.
 Suret gözü değil bû göz dediğin.
 Bilirim ben neden ne istediğim.
 Göz oldur kim müdâm ol cânı göre.
 Farîdadır kula sultanı göre.
 Bu baş gözü değil ol can gözüdür.
 Kimin canı var ise onu görür.⁷⁶
 Gitmez âşık gözünden hergizma 'şuk hayali.
 Nitekim Zilha verir Yusuf'un nişânını.⁷⁷

Yunus bu ifadeleri ile Allah aşkına ve rüyetullaha işaret etmektedir. Rüyetullahamüşahede⁷⁸ ve mükâşefeboyutuyla yaklaşmaktadır. Buradan hareket ile kendisinin Allah'tan bir an dahi gaflette

⁷² Gölpınarlı, a.g.e., s. 71-72.

⁷³ Zümer, 39/53.

⁷⁴ Gölpınarlı, a.g.e., s. 87.

⁷⁵ Gölpınarlı, a.g.e., s. 88.

⁷⁶ Gölpınarlı, a.g.e., s. 90.

⁷⁷ Gölpınarlı, a.g.e., s. 214.

olmadığına vurgu yapmaktadır. Gönül gözünün bir an dahi Allah'tan ayrılmadığını kastetmektedir. Hz. Peygamber *“ben günde yetmiş defa tövbe ederim”*⁷⁹ buyurur. Onun tövbesi de cem açısından değerlendirilebilir. Çünkü peygamberin günah işleyeceği düşünülemez. Ancak hallerdeki gelgitlerle ilgili olabilir.

Yunus, Hz. Yusuf'un Mısır'a götürülüşünü ve katlandığı sıkıntılar sonucu Allah'a yaklaşmasını ima ederek Allah'ı bulmak için kulun uyanık ve arayış içinde olması gerektiğine dikkat çeker.

*Yusuf ile çâha inen teraziye altın uran.
Kafesini basaduran Mısır'ın ıssı sultan benim*⁸⁰
*Yusuf ile ben kuyuda yattım cefa çektim bile.
Ya 'kub ile çok ağladım bulunca figanda idim*⁸¹

Yunus yukarıda geçen bu ifadeleri ile Hz. Yusuf'un durumuna empati ve cem açısından bakmaktadır. Empati açısından bakarak onun bulunduğu hali anlamaya çalışır. Kendisini Yusuf'un yaşadığı halleri yaşayan olarak hisseder. Bu beyitlere tasavvuftaki fenafirrasülhali açısından da yaklaşılabilir. Yunus bir yönüyle benliğini Yusuf peygamberde eritmektedir. Böylece tasavvuf ehlinin fenafirrasül yaklaşımına açıklık getirmektedir.

*Ya 'kub 'uağladıp aldın gözlerin.
Yusuf'u Mısır'ın sen ettin sultanı.*⁸²

Yunus bu ifadesi ile tasavvuftaki cem halini dillendirmekte ve Allah'ın kulun üzerindeki hakimiyet durumuna değinmektedir.

Yunus şiirlerinde tasavvufi makamlarda olgunlaşmayı da işlemektedir. O bu konuya şöyle değinir:

*Bilemedin sen beni sadepte ne cevhersin
Mısır'a sultan olmadan Ken'an arzu kılarırsın.*⁸³

Yunus bu ifadesi ile Hz. Yusuf'un Mısır sürecine tasavvufi makamlarda olgunlaşma açısından yaklaşmaktadır. Tasavvufta belli makamlar geçilmeden üst bir makama ulaşamayacağına Hz. Yusuf kıssasından hareketle işaret etmektedir.

2.8. Hz. Süleyman

Yunus, Hz. Süleyman kıssasında⁸⁴ öncelikle dünyanın ve dünya malının geçiciliğine ve tasavvufi hallerden fark, telvin, cem ve aşk hallerine vurgu yapar.

*Ko sevme dünyeyi kim kala senden.
Dilersen dilemezsen âna senden.
Süleymân 'danilerü olmayasın.
Hakıykattir cihanda kalmayasın.*⁸⁵

⁷⁸Müşahede sözlükte görme, görmedeki perdenin açılması, temâşâ ve seyretme anlamına gelir. İbnManzur, a.g.e., III, 239. Terim olarak ise herhangi bir şüphe bahis konusu olmadan, Hakk'ın kulun kalbinde huzurudur. Yani Hakk'ın kalpte hazır olmasıdır. Müşahede sahibi kendi zatını ortadan kaldırmış, marifeti onu mahv haline geçirmiştir. Kuşayrî, Risale, s. 207. Kuşeyrî, müşahedeyi ihsan hadisine dayandırarak çok net bir şekilde şöyle açıklar: “İhsan Allah'ı görüyor gibi ibadet etmektir” Bu, tasavvuf ehlinin işaret ettiği müşahededir. Kuşeyrî, Letaif, II, 315.

⁷⁹Müslim, Zikir, 41.

⁸⁰Gölpınarlı, a.g.e., s. 255.

⁸¹Gölpınarlı, a.g.e., s. 259.

⁸²Gölpınarlı, a.g.e., s. 296.

⁸³Gölpınarlı, a.g.e., s. 355.

⁸⁴Sad, 38/35. Hz Süleyman'ın zenginliği ile ilgili bkz. Kurtubî, a.g.e, XV, 202.

*Sana ibret gerek ise gel göresin bu sinleri.
Ger taş isen eriyessin bakıp görücek bunları⁸⁶
Sen bu cihan mülkünü kaftan kafa tuttun tut.
Ye bu âlem malını oynayaban uttun tut.
Süleyman'ın tahtına sâd olup oturdun bil.
Dive periye düpdüz hükümleri ettin tut.⁸⁷
Çalap viribidi bizi var dünyayı görün diye.
Bu dünya hodbakıy değil mülke Süleyman neyimiş.⁸⁸
İsrafil surunu ura dağlar tepeler sürüle.
Bir karınca cevabını bin Süleyman veremeye.⁸⁹*

Yunus Emre, Hz. Süleyman'ın zengin halinden esinlenerek tasavvuftaki fakr⁹⁰ haline işaretler çıkarmaktadır. Dünya malına bağlılığın kula fazla yarar sağlamadığına dikkat çeker. Ayrıca dünya malının sorumluluğunun çok olduğuna ahirette her bir şeyin ayrı ayrı sorulacağına işaret eder. Yukarıdaki beyitler farklı yerlerde zikredilmesine rağmen alt alta yazıldığında anlam bütünlüğü olduğu görülmektedir. Bu beyitlerde Yunus'un Hz. Süleyman'ın Kur'an'da vurgulanan saltanatını fakr açısından değerlendirdiği açıkça görülür.

Yunus Emre, Hz. Süleyman kıssasına aşk açısından da yaklaşır. Bu durumu şöyle ifade eder:

*Belkiys ile Süleyman aşka düştü bir zaman.
İsteyip bulmadılar bu derdin dermanını.⁹¹*

Hz. Süleyman ile Belkiys kıssasında aşkı öne çıkarmak gerçekten işari tefsir açısından çok ilginç bir yaklaşımdır.⁹² Yunus bu kurgu ile aşkın derinliğine vurgu yapmaktadır. Onların aşkından Kur'an'da bahsedilmemesine rağmen O, Hz. Süleyman ile Belkiys'in hallerinde aşkı görerek aşka manevi bir boyut katmaktadır. Bu yaklaşımı ile aşkı maddi aşktan çıkarıp manevi aşka yükseltmektedir. Bu ifadeleri ile Allah aşkının önemini vurgular. Peygamberlerin dahi aşka çare bulamadığına değinerek aşkın kul için kaçınılmaz bir son olduğuna işaret eder. Böylece aşkın Allah aşkına dönüşmesinin önemine vurgu yapar.

Yunus Hz. Süleyman kıssasını işlerken telvin halini şöyle dillendirir:

*Bir dem div olur ya peri viraneler olur yeri.
Bir dem uçar Belkiys ile sultan'ıns can olur.⁹³
Gehduram Davud olam taht-ı Süleyman'a çıkam.
Geh dönem güm-raholar hem râholam hicran olam.⁹⁴*

Yunus bu ifadeleri ile kulun hallerindeki telvin haline peygamberlerin durumlarına işaret ederek değinir. Kulun belli bir makamda sabit kalmadığını bazen makam olarak yükseldiğini bazen de makam olarak düştüğünü, bazen de Haktan perdelendiğini belirtir.

⁸⁵ Gölpınarlı, a.g.e., s. 75.

⁸⁶ Gölpınarlı, a.g.e., s. 104.

⁸⁷ Gölpınarlı, a.g.e., s. 112.

⁸⁸ Gölpınarlı, a.g.e., s. 121

⁸⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 137.

⁹⁰ Fakr genellikle zühd kavramına yakın anlamda kullanılır. Tasavvufta fakr övülen bir özelliktir. Çünkü tasavvufta fakr alçak gönüllü olmayı ve Allah'a muhtaçlığı ifade eder. Kişi maddi anlamda zengin dahi olsa fakr halinde olabilir. Yani gönlünü maddi şeylerden arındırabilir.

⁹¹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 214; Hz. Süleyman ile Belkiys'in diyalogu için bkz. Neml, 27/29-44.

⁹² Hz. Süleyman'ın Belkiys'le evlenip evlenmediği konusundaki rivayetler için bkz. Kurtubî, a.g.e, XIII, 209 vd.

⁹³ Gölpınarlı, a.g.e., s. 244.

⁹⁴ Gölpınarlı, a.g.e., s. 247. Hz. Davud ve Hz. Süleyman kıssası için bkz. Taberî, Tarih, I, 486.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 12 Fall 2013



*Diler isem ten eyleyem diler isem can eyleyem.
Gönlümü Tur canım Mûsataht'ı Süleyman eyleyem.⁹⁵
İns ile bu cinn ü peri divler benim hükmümdedir.
Tahtım benim yel götürür mühr-i Süleyman tutaram.⁹⁶*

Yunus bu ifadeleri fena firrasül boyutunu dillendirir. Yani peygamber ile olma haline işaret eder. Empati yaparak Hz. Süleyman'ın yaşadıklarını kendisi yaşar gibi ifade eder.

*Kaf'tan kafa hükmeyleyendivleri hükmüne koyan.
Yele binip seyran kılan bu mülke Süleyman benim.⁹⁷*

Yunus Emre yine tasavvufî hal ve makamların zirvesinden konuşmaktadır. Fena firrasül yani peygamber ile olma makamında söz söylemektedir. Bu ifadesi ile her şeyin hükmünün Allah'ın hakimiyeti altında olduğuna da telmihte bulunur. Ancak diğer yerlerde olduğu gibi burada da ayete tam bağlı kalmaz.⁹⁸ Daha çok kıssaya yönelik açıklamalar yapar.

*Eyyüb ile derde esir iniledim çektim cezâ.
Belkiys ile taht üzere mühr-i Süleyman'da idim.⁹⁹*

Yunus bu ifadeler ile fena firrasül anlayışını yansıtır.

Yunus şiirlerinde sembolik bir ifade kullandığını, bu sebeple onu anlamının ancak bu şekilde mümkün olacağına şöyle vurgu yapar:

*Şeriat ehli irak eremez bu menzile.
Ben kuşdilin bilirim söyler Süleyman bana.
Şeriat tarikat yoldur varana.
Hakıyatma 'rifet ondan içeri.
Süleyman kuşdilin bilir dediler.
Süleyman var Süleyman'dan içeri.¹⁰⁰
Benim dilim kuşdilidir benim ilim dost ilidir.
Ben bülbülüm dost gülümdür bilin gülüm solmaz benim¹⁰¹*

Yunus bu ifadeleri ile sembolik bir dil kullandığını ifade ederek onu şeriatın usul esasları içinde değerlendirmenin yanlış olacağına değinir. Çünkü onun bu ifadeleri söylediği sözlerin arka bir plana sahip olduğunu gösterir. “Ben bülbülüm dost gülümdür bilin gülüm solmaz benim” ifadesi ile Allah ile cem halini sembolik bir anlatım ile sunar. Yunus Emre sözlerini Hz. Süleyman kıssasına dayandırarak ifadelerine güç kazandırır.

2.9. Hz. Musa

Hz. Musa kıssası¹⁰² da Yunus'un şiirlerinde önemli bir yer tutar. Fena fillah, fena firrasül, beka billah gibi birçok konuya bu kıssadan esinlenilerek açıklık getirilir.

Yunus sabrın önemine şu beytinde değinir:

*Emânet el- emânet koma sabrı
Bulasın sabr ile Mi'rac-ı ve Tûr'u.¹⁰³*

⁹⁵ Gölpınarlı, a.g.e., s. 273.

⁹⁶ Gölpınarlı, a.g.e., s. 275.

⁹⁷ Gölpınarlı, a.g.e., s. 255.

⁹⁸ Sebe, 34/12.

⁹⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 259.

¹⁰⁰ Gölpınarlı, a.g.e., s. 249- 250.

¹⁰¹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 258.

¹⁰² İbn Esir, a.g.e., I, 150.

Yunus bu ifadesi ile sabır ile ulaşılan zirveye işaret etmektedir. Onun bu ifadesi Hz. peygamberin sabır ile miraca ulaştığına ve Hz. Musa'nın da miraç mesabesinde olan Tur'a sabır ile ulaştığını akla getirir. O böylece en üst makamlar olan Tur ve miraç mesabesine kulun ancak sabır ile ulaşılabileceğine telmihte bulunur. Aynı şekilde sabırdan hiçbir zaman vazgeçilmemesine de özellikle dikkat çekmektedir. Kur'an'da geçen miraç ve tur hadisesini müfessirlerin pek değinmediği bir bakış açısıyla değerlendirir. Bu iki hadiseyi sabır açısından öne çıkarır.

Yunus aşk konusunu fena fillah¹⁰⁴ ile birlikte işler. Bu durumu şöyle dillendirir:

*Çünkü gele sıddıykzaif âşık(lara) yoktur hayıf
Yarınki mahşer gününde yevmeyesfau kurula.¹⁰⁵
Ey dost aşkın denizine giremgarkolamyürüyem.
İki cihan meydan ola devranım sürem yürüyem.
Girem denize garkolam ne elif ne mim dal olam.
Dost bağında bülbül olam güllerin derem yürüyem¹⁰⁶.*

Yunus Emre bu ifadeleri ile Allah aşkında fena bulmanın önemine değinir. O burada harflere sembolik anlamlar yükler. Elif sembolik anlamda Allah'ı, mim sembolik anlamda peygamberi temsil eder. Yunus burada dal harfinin yazılışını kulun Allah'a en yakın hali olan secde haline benzetir ve kulun secdedeki haline benzeyen dal harfi olmayı arzu etmektedir. "**Onun yanın da onun izni olmadan kim şefa'at edebilir**"¹⁰⁷ ayetine telmihte bulunarak ifadelerine derinlik kazandırmaktadır.

*Farz değildir kamulara Tur'da münacât eylemek.
Ben nerdeysem dost ondadır her bir yeri Tûreyleyim.¹⁰⁸
Ne Tûr'um var ne durağım hiç yerde yoktur kararım.
Hakk'a münâcaat etmeye belli yerim olmaz benim.¹⁰⁹*

Yunus Emre kurbet makamına geniş bir yelpazeden bakarak kulun Allah'a yakınlığı için mekâna ihtiyaç duymadığına işaret ederek önemli olanın her an Allah ile olmak olduğuna vurgu yaparak cem billaha işaret eder. Hz. Musa'nın Allah ile görüşmek için Tur dağına gitmesine işaret eden ayetlerden esinlenir.

Yunus Kur'an'da geçen peygamber kıssalarından esinlenerek tasavvuftaki sekr¹¹⁰ konusunu aşk ile birleştirerek şöyle dillendirir:

*Yüz bin İsi ile Mûsi aşkında ser-gerdan gezer.
Aceplerler beni dahı aşk nihengi yuttuğunu.¹¹¹*

Aşk sebebi ile kulun sekr haline girmesine değinerek kendisinin de aşk sebebi ile sekr haline girdiğini ve bu sebeple ayıplandığına değinir.

¹⁰³ Gölpınarlı, a.g.e., s.73; Hz. Musa'nın Tur dağındaki halleri ile ilgili bkz. Meryem, 19/52; Kasas, 28/29-46; Kuşeyrî, Letaif, III, 64 vd. Kurtubî, a.g.e., XI, 114.

¹⁰⁴ Fena lügatte, yok olma, yokluk, geçip gitme, bekânın zıttı manalarına gelir. İbnManzûr, a.g.e., XV, 164. Sûfiler fena sözü ile insandaki kötü vasıfların yok olmasına işaret eder. Kuşeyrî, Risale, s. 196

¹⁰⁵ Gölpınarlı, a.g.e., s.136.

¹⁰⁶ Gölpınarlı, a.g.e., s.186.

¹⁰⁷ Bakara, 2/255.

¹⁰⁸ Gölpınarlı, a.g.e., s.191.

¹⁰⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 258.

¹¹⁰ Sekr sarhoş olmak, içki içerek kendinden geçmek, mest olmak anlamına gelir. İbnManzûr, a.g.e., IV, 372. Sahv ise ayılmak, ayıklık hali, şuur ve idrak haline dönmek anlamına gelir.¹¹⁰ İbnManzûr, a.g.e., XIV, 452. Tasavvufta, sahv, gaybet halinin nihayete ermesinden sonra his ve şuur haline dönüşür. Sekr ise kuvvetli bir varidin tesiri ile gaybet haline geçiştir. Kuşeyrî, Risale, 201.

¹¹¹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 215.

Yunus Kur'an'da anlatılan peygamberlerin kıssalarına telmihte bulunarak cembirrasüle ve telvin haline şöyle açıklık getirir:

*Geh dönem HârunolamMûsîolamİmrânolam.*¹¹²

Yunus Kur'an'da anlatılan kıssaları empati yaparak anlamaktadır. Bu durum Hz. Musa kıssasına değinen ifadelerde şöyle açığa çıkar:

*Sekiz uçmak âşıklara köşk ü saraydır bilene.
Mûsi'leyn hayran olup Tur dağında kalan benim.
Mûsî peygamber ile binbir kelime kıldım.
İsi peygamber ile göklere çıkan benim.*¹¹³

Yunus Emre Musa peygamberin kıssasından esinlenerek tasavvuftaki peygamber ile olma haline açıklık getirmektedir. Yunus, Hz. İsa ve Musa hakkında Kur'an'da anlatılanlara imrenmektedir. Bu sebeple empati yaparak onların yaşadıkları halleri yaşamayı arzulamaktadır. Böyle bir yaklaşım Kur'an kıssalarının ibadet boyutu ile yaşanmasının nasıl olacağına da ışık tutar. Kulun ibadetlerine düşünce ufkunda katabileceği derinlikleri gösterir.

*Tur dağında bir tecelli gör Mûsi'yi neler kıldı.
Yunus aydır hak katında sözüm geri kalmaz benim*¹¹⁴

Yunus bu ifadeleri ile rüyetullah'ın kula etkisi üzerinde dururken kendi halini de Hakk'ın ışığını alıp yansıtan aya benzetmektedir.

*Mûsî'yleTûr'a çıktım binbir kelime kıldım.
Bu halk bizi ne bilsin anda bilinip geldim.
Mûsî oldum Tûr'a vardım koç oldum kurbana geldim
Benim ol dertli derman benim ol ma'rifetkânı.
Benim Mûsî-i İmrân'i Tur dağından aşa geldim.*¹¹⁵
*Diler isem ten eyleyem diler isem can eyleyem.
Gönlümü Tur canım Mûsataht'ı Süleyman eyleyem.*¹¹⁶

Telvin haline farklı bir boyut katılmıştır. Makamlarda o kadar terakki edilmiştir ki Yunus kendi isteği ile bu makamlarda yol alabileceğine değinmektedir. Bu haller tasavvuftaki cem ve beka makamlarının işaretleridir.

*Mûsa gönüldü Tûr'a Hakk'a münâcât ede.
Gördü kim bir akarsu Mûsa nazar eyledi.
Mûsa aydır göreyim iş bu su nerden gelir.
Ger böyle akar ise zîr ü zeber eyledi.*¹¹⁷
*İleriye vardı Mûsa gördü laini ağlar.
Gözü yaşı imiş su gözün pınar eyledi.
Musa sordu laine ağladığın niçindir.
Nideyim ağlamadan işimi zar eyledi.
Mukarreb idim ben ol Hakk'ın dergâhında bol.
Götürdü urdu yere candan bizar eyledi.*¹¹⁸

¹¹²Gölpınarlı,a.g.e., s. 247.

¹¹³Gölpınarlı,a.g.e., s. 251-252.

¹¹⁴Gölpınarlı,a.g.e., s. 258.

¹¹⁵Gölpınarlı,a.g.e., s. 263-264.

¹¹⁶Gölpınarlı,a.g.e., s. 273.

¹¹⁷Gölpınarlı,a.g.e., s. 299.

¹¹⁸Gölpınarlı,a.g.e., s. 300.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013



Yunus Emre, şeytanın cennetten kovuluşuna¹¹⁹ farklı bir boyut katarak onun Allah katındaki kurbet haline ve daha sonraki Hak'tan hucbetine yani, perdelenme haline dikkat çeker. Hucbet halinin Şeytan'ı dahi ne kadar çok etkilediğini öne çıkarır. Böylece hucbet halinin ehli için ne kadar zor olduğuna vurgu yapar.

O bu anlatım tarzıyla kıssaya kendi kurgusunu da katar. Böylece Kur'an kıssalarının anlatımına yeni bir boyut katar. Yunus'un bu uygulaması Kur'an kıssalarının yeniden ve amaçlanan hedefi öne çıkaracak şekilde dillendirilmesinin Kur'an kıssalarının farklı bir anlatım tarzı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım sebebiyle bazı Kur'an kıssaları Türk İslam edebiyatında masallara dahi kaynaklık eder.

2.10. Hz. İsa

Yunus İsa peygambere çok fazla telmihte bulunmaz. Ancak telmihte bulunduğu yerlerde onun ölüleri diriltmesi ve göğe yükseltilmesi hallerine işaret eder. Hz İsa'nın bu halleri tasavvuftaki fena fillahgibi en üst hallere delalet eder.¹²⁰Hz. İsa'nın duasına bir kelime ile de olsa değinerek sözünün kaynağının Kur'an'a dayandığına işaret eder. Yunus'un Hz. İsa'ya ve duasına işaret etmesi şiirini işari tefsir açısından önemli kılmaktadır.

Bir dem gelir İsi gibi ölmüşleri diri kılar.

*Bir dem girer kibr evine Fir'avn ile Hâman olur.*¹²¹

Gördüm göğün meleklerin her biri bir işte imiş.

*Hak Çalab'ın zikrin eden İncil benim Kur'an benim.*¹²²

Deniz kenarında ova kuyuda işleyen kova.

*İsa'nın ağzında duâ oldum bile işe geldim.*¹²³

Yunus kutsal kitapların zikir boyutuna dikkat çekerek kendi halini kutsal kitaplar ile özdeşleştirerek kutsal kitaplarda fena olma haline işaret eder. Bu doğrultuda Hz. İsa'nın Kur'an'da geçen duasına işaret eder.Hz. İsa'nın duası Kur'an'da şöyle geçer:**Meryem oğlu İsa: "Allah'ım, Rabbimiz, bize gökten bir sofrayı indir, öncemiz ve sonramız için bir bayram ve Senden de bir belge olsun. Bizi rızıklandır, Sen rızık vericilerin en hayırlısısın" demişti.**¹²⁴ **"Eğer onları azablandırırsan, şüphesiz onlar Senin kullarıdır, eğer onları bağışlarsan, şüphesiz aziz olan, hakim olan Sensin Sen."**¹²⁵

Mûsî peygamber ile binbir kelime kıldım.

*İsi peygamber ile göklere çıkan benim.*¹²⁶

Yunus'un İsa peygamber ile göğe çıkma haline yapılan telmih aslında sadece göğe çıkarılmayı değil çarmığa gerilmeyi de akla getirir. Bu sebeple O, Hz İsa'nın yaşadığı halleri yaşar gibi hissetmesi sebebiyle Kur'an'da anlatılan yönleriyle İsa Peygamber'in kıssasının bütününe telmihte bulunur.Böylece fena firrasul halini yaşamaya vurgu yapar.

2.11. Hz. Muhammed

Yunus Emre Hz. Peygamber ile ilgi ayetlerden özellikle Miraç¹²⁷konusunu öne çıkarmaktadır.

¹¹⁹Taha, 20/123.

¹²⁰Âl-i İmran, 3/49; 3/55; Hz. İsa'nın durumunda görülen tasavvufi haller için bkz. Kuşeyrî, Letaif, I, 246.

¹²¹ Gölpinarlı, a.g.e., s. 244.

¹²² Gölpinarlı, a.g.e., s. 251.

¹²³ Gölpinarlı, a.g.e., s. 264.

¹²⁴ Maide, 5/114.

¹²⁵ Maide, 5/ 116-118.

¹²⁶Gölpinarlı, a.g.e., s. 252.

¹²⁷İsrâ, 17/1. Miraç olayının işaret ettiği tasavvufi haller için bkz. Kuşeyrî, Letaif, II, 334.

*Yarattı Hak dünyayı peygamber dostluğuna.
Dünyaya gelen gider bâkıy kalası değil.¹²⁸
Hak yarattı yeri göğüol Ahmed'in dostluğuna.
Levlak ona delil oldu onsuz yer gök vâr olmadı.¹²⁹*

*Yaradıldı Mustafa yüzü gül gönlü safâ.
Ol kıldı bize vefa ondandır ihsan bana.¹³⁰
Gökte Peygamber ile mi'racı kılan benim.
Ashab-ı Suffa ile yalınacak kalan benim.¹³¹*

Yunus Emre Tasavvuftaki Allah ile olmazdan önce Hz.Peygamber ile olmayı öne çıkarmakta onunla beraber beka billaha yani Allah ile olmaya işaret eder. Miracı yaşamının empati boyutuna vurgu yapar.¹³² Miraç hadisesine bu duygu ile yaklaşmak kulun iç dünyasındaki derinliği ortaya koyar. “**Allah kulunu gece yürüttü**”¹³³ ayeti avama ancak bu şekilde indirgene bilir. Böyle bir derunî tecrübe ancak bu şekil ifade edilebilir.

*Sabır ile vardı ol Mi'racı varan.
Diri iken ölür sabrı başaran¹³⁴
Görmez misin Mustafa'yı nice bekledi vefayı.
Ümmet için ol safayı ümmet ona erse gerek.¹³⁵*

Yunus yukarıda geçen ifadeleri ile Hz. Peygamberin sabır ile belli makamlara ulaştığına değinir.

*Uşgine nazar oldu bu bizim canımıza.
Muhammed bünyâd urdu dîn ü îmanımıza.
Peygamberler serveri din direği Muhammed.
Gör ne gevherler komuş bu bizim ânımıza.¹³⁶
Ol Hak habibi Mustafa mi'racı edince sefer.
Ol dem canım hâk eyledim ol sırrını duyan benim.¹³⁷
Mi'rac gecesi Ahmed'in döndürdüm arşta nalinin.
Üveys ile urdum tacı Mansur'la urganda idim.¹³⁸
Gece mi'racı gündüz münacatın var.¹³⁹*

Yunus, Hz. Peygamber ile seyrilallaha yani, Allah'a ulaşmaktan bahseder. Miraç hadisesinin yaşanır şekilde hissedilmesini vurgular.

Sonuç

Yunus Emre'nin şiirlerinin Kur'an açısından değerlendirilmesinin bu şiirleri anlamada farklı ufuklar açacağı görülmüştür. Yunus'un şiirlerindeki bazı ifadelerin Kur'an'ın işari tefsiri açısından önemli olduğu ortaya konulmuştur. Ancak Yunus konuları işlerken bir müfessir gibi ele almaz. Bu sebeple Kur'an kavramlarını çok farklı yönlerden değerlendirebilmektedir. O Kur'an'da

¹²⁸ Gölpınarlı,a.g.e., s.123.

¹²⁹ Gölpınarlı,a.g.e., s.169.

¹³⁰ Gölpınarlı,a.g.e., s. 249.

¹³¹ Gölpınarlı,a.g.e., s. 252.

¹³² Miraç hadisesinin işaret ettiği tasavvufi haller için bkz. Kuşeyrî, Letaif, II, 334.

¹³³ İsrâ, 17/11.

¹³⁴ Gölpınarlı,a.g.e., s.73

¹³⁵ Gölpınarlı,a.g.e., s.141.

¹³⁶ Gölpınarlı,a.g.e., s.146.

¹³⁷ Gölpınarlı,a.g.e., s.253.

¹³⁸ Gölpınarlı,a.g.e., s. 259.

¹³⁹ Gölpınarlı,a.g.e., s. 294.

geçen ifadeden anlam çıkarırken bu ifadenin kıssa boyutuna göre de yorum yapabilmektedir. Yunus Kur'an kıssalarının derunî anlamda nasıl hissedileceğine ışık tutmaktadır.

Kur'an'da geçen peygamber kıssalarının empati yapılarak anlaşılmasının mümkün olabileceği Yunus'un şiirlerinde gösterilmektedir. Yunus'un şiirlerinde sembolik bir söylem bulunmaktadır. Bu sebeple zahir ölçüler ile anlaşılmaya çalışılması yanlış anlaşılmalara yol açabilir. Yunus Emre'de vahdeti vücudu hissettiren ifadeler olsa bile bu ifadeler vahdeti vücuttan ziyade tasavvufî kavramlar çerçevesinde anlaşılmalıdır. Biz de bu çalışmamızda Yunus'un ifadelerini genelde tasavvufî kavramlar çerçevesinde değerlendirdik.

Yunus'un şiirlerinde Kur'an'daki kavramları kullanması Kur'an'ın bir çok düşünürüne kaynaklık etmesi açısından önemlidir. Bu çalışmamız ile işari tefsire farklı yönden yaklaşmayı hedefledik. Bu sebeple Yunus'un şiirlerini işari tefsir açısından değerlendirdik. Özellikle Hz. Âdem ile Havva ve Hz. Süleyman ile Belkıs kıssalarının aşk açısından değerlendirilmesinin çok dikkat çekici olduğunu tespit ettik. Yunus'un Kur'an kıssalarını öne çıkarmak istediği hedefe yönelik olarak tekrar kurguladığını ortaya koyduk.

Bu çalışmamızda Yunus'un şiirlerinde işaret ettiği peygamber kıssalarının her birinin Yunus'un bakış açısıyla ayrı ayrı incelenmesinin ve işari tefsir açısından değerlendirilmesinin işari tefsire ve Yunus'un şiirlerinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanaatine ulaştık.

KAYNAKÇA

- Cürcanî, es-Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, et-Tarifât, Dersaadet, İstanbul 1300.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, Yunus Emre (Hayatı ve bütün şiirleri), Altın Kitaplar Yayın Evi, 1991.
- Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981.
- HAZİN, Alauddin İbn Muhammed, Lübübü't-Te'vil fi Meani't-Tenzil, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 1415.
- Hucvirî Ali b. Osman Cüllabî, Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi) (Çev. Süleyman Uludağ) Dergah Yayınları, İstanbul 1982.
- İbn Esir, İzzeddin, el-Kamil fi't-Tarih, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1997.
- İbn Kesir, Ebu'l Feda İsmail İbn Ömer, Tefsiru'l-Kur'an el-Azîm, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 1419.
- Kelabazî, Ebu Bekr Muhammed b. İshak, et-Taarrufli Mezhebi Ehli't-Tasavvuf, Ezher Fak. Yay. Kahire 1980.
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed İbn Ahmed, El-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an, Daru'l-Kitabi'l-Mısriyye, Kahire, 1964.
- Kuşeyrî, Abdu'l-Kerim Hevazin, Letaifu'l-İşarat: Tefsiru Sûfiyyu'l-Kâmil li'l-Kur'ani'l-Kerim, el-Heyetü'l-Mısriyyetü'l-Amme, Kahire 1981.
- Risale, (çev. Süleyman Uldağ), Dergah Yay. İstanbul 1978.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Hallac el-Kuşeyrî en-Nisaburî, es-Sahih, Mısır 1955.
- Taberî, Muhammed b. Cerir, Camiu'l-Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'an, Şirketü Mektebe ve Matbaa Mustafa el-Babi, Mısır 1954.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 12 Fall 2013



-Tarihu't-Taberî, I, 331 vd. Daru't-Turas, Beyrut 1387.

TATÇI, Mustafa, Yunus Emre Divanı, AkçağYay., Ankara 1998.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

